

יפעת ארצי

אקולוגית במחוז צפון, רשות הטבע והגנים

נדב הישראלי

המרכז לצפרות, החברה להגנת הטבע

ציטוט מומלץ

ארצי וישראלי נ. 2019. שיתוף פעולה עם חקלאים מסייע בשמירה על מושבות קינון של שדמיות הנמצאות בסכנת הכחדה חמורה בישראל. אקולוגיה וסביבה **10**(3).

שדמית אדומת כנף | צילום: דיוויד רזק

שיתוף פעולה עם חקלאים מסייע בשמירה על מושבות קינון של שדמיות הנמצאות בסכנת הכחדה חמורה בישראל

בקצה

גיליון סתיו 2019 / כרך 10(3)

24 בספטמבר, 2019

שדמית אדומת כנף (*Glareola pratincola*), עוף ממשפחת החופמאים, היא מהמינים היפים אך המוכרים פחות מבין העופות המבקרים בעמק החולה. עוף חברתי זה מקנן על הקרקע באחו לח סמוך למקורות מים, במושבות המונות 10-100 זוגות. שמו העברי ניתן לו על שם השדות, המכונים גם שְדָמוֹת, ופירושו שמו הלטיני: שוכנת שדות. עד אמצע המאה ה-20 קיננו מאות זוגות בישראל במישור החוף, בעמקי הצפון ובגולן. במהלך שנות ה-60 וה-70 התמעטה האוכלוסייה בקצב מהיר, עד שנעלמה לחלוטין במישור החוף. הירידה בגודל המושבות ובמספרן המשיכה במהלך שנות ה-80, אז נותרו רק זוגות מקננים בודדים בעמקים החולה, יזרעאל וזבולון. מספר הפרטים המקננים בישראל הלך וירד, והמין מוגדר כיום כמקייץ-מקנן נדיר ובסכנת הכחדה חמורה בישראל (CR). הירידה בגודלה של אוכלוסיית השדמיות המקננות בישראל תואמת את הירידה באוכלוסיות נוספות של מינים דוגרי קרקע בסביבה החקלאית בעולם, המתרחשת בעקבות התמעטות בתי גידול מתאימים ומעבר מחקלאות מסורתית לחקלאות מתועשת.

ברבות השנים הפכו רוב שטחי האדמות הכבדות בישראל לשטחי חקלאות אינטנסיביים, המושקים ומקיימים מחזור גידול גם בקיץ, מעובדים במיכון מתקדם ובקלטור מאוחר, ונקצרים מוקדם. עקב הפיכת שטחי הקינון לשדות מעובדים נפגע קינון השדמיות מכלים חקלאיים המופעלים בשדות, ומחומרי הדברה קוטלי חרקים. לפני כמה שנים נמצא בתצפיות שאפרוחים רבים מצאו את מותם בשדות אספסת, בזמן כיבוש האספסת לחבילות.

במשך השנים נעשו ניסיונות למשוך את השדמיות לקנן באזורים מוגנים בתחומי שמורת טבע החולה ואגמון החולה במקום בשדות המעובדים. בובות של שדמיות הונחו באזורי קינון מתאימים ומוגנים, ואף הושמעו הקלטות של קריאות של שדמיות למשיכת פרטים לקינון בהם. הניסיונות לא צלחו, והשדמיות המשיכו לקנן בשדות מעובדים. על כן, לפני כמה שנים שונתה הגישה: במקום לנסות למשוך את השדמיות לאזורים מוגנים – הוחלט להגן על אזורי הקינון שהשדמיות בחרו באותה שנה. גישה זו היא שעומדת בבסיס **מיזם להצלת אוכלוסיית השדמיות בעמק החולה**. המיזם, בשותפות רשות הטבע והגנים, מרכז הצפרות של החברה להגנת הטבע, משרד החקלאות, קרן קיימת לישראל וחקלאים, מתואר להלן. מדי אביב השדמיות בוחרות בשדה המתאים לקינון, ומתחילות בפעילות חיזור, הזדווגות ויצירת טריטוריות קינון קטנות. כאשר מאתר מיקום המושבה, מתקיים שיח עם החקלאי כדי לברר מה העיבוד החקלאי המתוכנן לשטח זה, ואם הוא עלול להפריע לקינון. במידת הצורך משנים את צורת העיבוד בשטח שהשדמיות בחרו לקינון: הדבר מצריך גמישות מצד החקלאי ונכונות להימנע מהכנסת כלים חקלאיים כבדים לשטח המושבה, שלעיתים מתמקמת ממש בלב השדה. אם מסתבר שהמשמעות היא דחיית הזריעה או הקציר עד שהשדמיות מסיימות לקנן, משולם לחקלאי פיצוי בהתאם.

באביב 2019 השלימו בהצלחה כ-30 זוגות שדמיות את הרבייה בשדה בוטנים בעמק החולה, וכל אחד מהם גידל בהצלחה פרוחן יחיד. בשדה זה לא תוכנן כל עיבוד חקלאי שעלול לסכן את הקינון, והוא הושלם ללא הפרעה. מושבה נוספת, שגם בה קיננו כ-30 זוגות, נוסדה בדרום הגולן בשדה שתוכנן להיזרע בו גזר. כדי לא להפריע לקינון סוכם עם החקלאי על דחיית זריעת הגזר בשטח המושבה עד תום הקינון, והוסכם על גובה הפיצוי עבור אי-עיבוד השטח בתקופה שהוגדרה. גם בעמק המעיינות נוסדה מושבה בת כ-35 זוגות, ורובם השלימו את מחזור הקינון בהצלחה, ובחבל תענן צולם קן יחיד ובו אפרוח אחד. לא ידוע על זוגות נוספים המקננים באזור זה. במקביל לשמירה על מושבות הקינון של השדמיות מושקעים מדי שנה משאבים רבים להעלאת המודעות לשדמיות ולהיכרות עם אורח חייהן בקרב חקלאים ותושבי עמק החולה. כיום מזוהים חקלאים רבים את השדמיות מיד עם הגעתן לשדות, ומדווחים עליהן לחוקרים ולרשות הטבע והגנים. בזכות שיתוף הפעולה המצוין עם החקלאים השלימו בשנים האחרונות בהצלחה מושבות קינון בעמק החולה, בעמק המעיינות, בעמק יזרעאל ובדרום הגולן את מחזורי הרבייה, וגידלו דורות חדשים של שדמיות.